

Uttalanden om placering av en häktad med restriktioner i en arrestcell

Beslutet i korthet: En intagen i häktet Uppsala placerades i en arrestcell under ett par dagars tid. Enligt Kriminalvården ansvarar myndigheten för driften av arrestverksamheten i Uppsala efter överenskommelse med Polismyndigheten. Denna typ av arrangemang, som medför att häktade intagna kan komma att placeras i arrestceller, har JO uppmärksammat tidigare. Av JO:s utredning framgår att det förekommer att intagna vid häktet placeras på arrestavdelningen på grund av beläggningsläget. Även arrestens s.k. LOB-celler används av häktet vid behov, exempelvis vid allvarliga ordningsstörningar och vid omfattande skadegörelse av häktets celler.

JO konstaterar dock att arrester och häkten är avsedda för olika typer av frihetsberövade. Regleringen i 24 kap. 22 § rättegångsbalken innebär vidare att ett beslut om att en häktad ska vara placerad i en arrest bara kan fattas med hänsyn till utredningsskäl, och det av rätten på åklagarens begäran. Den ordning som har tillämpats vid häktet i detta avseende har alltså inte haft stöd i lag, vilket enligt JO i sig är anmärkningsvärt. JO uttalar också att platsbrist inte utgör någon rättslig grund för att ha kvar en nyligen häktad i polisarrest. Detsamma gäller för intagna som redan vistas i häkte och som därefter förs till en arrest. Inte heller cellens standard har någon avgörande betydelse i detta sammanhang. Även om en arrestcell utrustas enligt vad som gäller i häkte är cellen – de facto – en arrestcell, vilket innebär att regeln i 24 kap. 22 § rättegångsbalken blir tillämplig.

JO har tidigare uppmärksammat regeringen på den aktuella problematiken. Enligt JO illustrerar omständigheterna i ärendet den allvarliga situationen ytterligare, och utredningen tyder på att bestämmelsen i rättegångsbalken återkommande sätts ur spel. JO skickar därför en kopia av beslutet till regeringen för kännedom.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 25 juni 2020 framförde AA klagomål mot Kriminalvården, häktet Uppsala, och bifogade en hemställan daterad den 22 mars 2020. I de delar som är av relevans för JO:s vidare utredning i ärendet anförde AA i huvudsak följande.

Våld och kränkande behandling från en larmchef

Eftersom det var väldigt kallt i hans cell bad han om att få en extra filt. På kvällen kom två ur personalen för att lämna filten. Larmchefen blev arg när han

fick syn på att det redan fanns en filt i cellen. Dessutom slog larmchefen honom två gånger i bröstet och kallade honom för kränkande saker. Den tjänstemannen bar inte heller någon namnbricka. Den andra häktesvakten såg vad som hände, och detta finns även dokumenterat på övervakningsfilm.

Förflyttning till arrest m.m.

En dag kände AA sig väldigt sjuk med feber och andningssvårigheter. Han ringde efter personal och sa att han behövde hjälp men fick svaret att han skulle gå och lägga sig.

Det hjälpte inte att hålla kallvatten på kroppen och han fick allt svårare att andas. Han ringde efter personalen och slog på dörren flera gånger utan att få hjälp. I stället kom personalen in i cellen utrustade med batong, satte handbojor på honom och slog honom hårt i ryggen medan han låg ned. Han har fortfarande ryggproblem efter våldet.

Därefter blev han förflyttad till arresten. Det påstods att han hade orsakat översvämning i cellen och gjort sig skyldig till skadegörelse.

Han fick sova två nätter i arresten utan tillgång till sin andningsmaskin. Flera gånger fick han andningsstopp i sömnen, och han vaknade ständigt av att han inte fick luft. Det fanns risk för hans liv. Som skäl för att hans begäran om att få sova med andningsmaskinen avslogs fick han höra bl.a. att det inte fanns något eluttag i arrestcellen. Han bad om att få ett beslut om detta, vilket han nekades. Hans advokat kontaktade vakthavande befäl och fick då ett beslut skickat till sig. I detta stod det att Kriminalvården hade fattat beslutet tillsammans med sjukvården, men det fanns inte något namn på den vårdpersonal som skulle ha varit involverad i beslutsfattandet.

I avskildhetsbeslutet, som han inte har fått ta del av men som skickats till hans advokat, angavs som skäl för placeringen att han var misstänkt smittad med covid-19 och att han hade gjort sig skyldig till skadegörelse.

Brister i tillgång till utomhusvistelse

Varje dag i samband med frukostutdelningen sa han till personalen att han ville få sin promenad. Vid många tillfällen då han framåt middagstid frågade när det skulle bli dags fick han svaret att promenaden redan hade varit och att han var tvungen att vänta till nästkommande dag.

Bristande hantering av myndighetspost

Det tog en månad innan ett beslut från hovrätten lämnades ut till honom. På grund av dröjsmålet framtogs han möjligheten att överklaga eftersom överklagandetiden hade gått ut när han fick del av beslutet.

Ett annat myndighetsbeslut som skickats till honom i häktet delades inte ut alls. När personal diskuterade beslutets innehåll med honom påtalade han att han inte

hade sett beslutet. Personalen skulle titta på frågan, men han fick aldrig del av beslutet, och nu är det för sent att överklaga även detta.

Utredning

Inledningsvis begärde JO in utdrag ur Kriminalvårdsregistret om AA:s tid i häktet Uppsala under 2020 samt eventuella beslut om avskildhet under samma period. Muntliga upplysningar inhämtades också från två anställda vid Kriminalvården. Av dessa framgick bl.a. att det inte hade fattats något beslut om avskildhet i fråga om AA samt att det förekommer att en intagen på grund av säkerhetsskäl flyttas till den närliggande arrestlokalen.

Därefter uppmanades Kriminalvården att yttra sig över AA:s anmälan när det gällde hans uppgifter om:

- a) våld och kränkande behandling från larmchefen
- b) förflyttningen av AA till arresten den 31 mars 2020 och den incident som föranledde förflyttningen. I yttrandet skulle även anges varför det inte meddelades något beslut om avskildhet
- c) brister i tillgång till utomhusvistelse
- d) bristande hantering av myndighetspost.

Yttrandet skulle också innehålla en redogörelse för i vilken omfattning och i vilka syften häktade personer som är intagna i häktet Uppsala placeras i arrestlokal.

I sitt remissvar framförde Kriminalvården, huvudkontoret, genom chefsjuristen, bl.a. följande:

Utredning

Uppgifter om sakhållandena har hämtats in från region Mitt. Av uppgifterna framgår i huvudsak följande.

Våld och kränkande behandling från "larmchefen"

Vid samtal med den kriminalvårdare som tjänstgjorde som larmchef vid det aktuella tillfället har följande framkommit. AA bad om att få en extra filt. Eftersom rummen normalt är utrustade med en filt bad larmchefen AA att backa in i rummet så att larmchefen kunde se om AA redan hade en filt i rummet. AA vägrade dock, trots uppmaningar, att släppa in larmchefen i rummet varför larmchefen var tvungen att sätta en hand på bröstet på AA för att bereda sig tillgång till rummet. Enligt den kriminalvårdare som närvarade var det ingen hård knuff och inga slag utdelades. Inte heller gjordes några uttalanden som AA torde kunna ha uppfattat som kränkande.

Förflyttningen av AA till arresten den 31 mars 2020

Av ISAP upprättad av kriminalvårdare den 31 mars 2020 framgår följande.

Klienten flaggar på och är mycket otrevlig och högljudd. Skriker och kallar undertecknad för diverse skällsord. Klienten hotar även med att svämma över rummet med vatten. Bankar och slår på dörren intensivt. Lyssnar ej på personalens anvisningar att sluta banka och skrika.

Av daganteckning upprättad av vakthavande befäl den 31 mars 2020 framgår vidare följande.

Klienten förflyttas till arresten på grund av ordningsstörning. Klienten sparkar på dörren och trycker oavbrutet på signalanordningen. Klienten har dessutom vattenfyllt sin cell. Allt sammantaget gör att han förflyttas till arresten.

Gällande själva ingripandet inför förflyttningen till arresten har följande framkommit. Under mars månad hade AA vid flera tillfällen uppträtt konfrontativt och provocerande genom att bl.a. återkommande skrika okvädesord mot personal. Eftersom AA nu uppvisade ett mycket utåtagerande beteende beordrade personal AA att lägga sig ner och informerade honom om att OC-spray skulle kunna komma att användas om han fortsatte vara våldsam. AA följde anvisningarna och fängsel anbringades inför förflyttningen till arresten. Varken OC-spray eller batong användes. Något slag i ryggen utdelades inte. Häktets lokala instruktion är att vakthavande befäl ska dokumentera när en intagen förflyttas till ett mindre utrustat rum med anledning av ordnings- och säkerhetsskäl, vilket också gjordes genom den daganteckning som återgetts ovan.

Häktet känner inte igen AA:s beskrivning att denne skulle ha varit sjuk, febrig eller haft problem med andningen i samband med händelsen. Hade AA t.ex. haft problem med andningen hade givetvis sjukvården kontaktats.

Förflyttningen av AA skedde den 31 mars 2020 kl. 11.07 och AA återgick till häktet den 2 april 2020 kl. 14.52. Eftersom AA var belagd med restriktioner vid tillfället för förflyttningen till arresten fattade häktet inte något avskildhetsbeslut. Förflyttningen i sig innebar inte någon inskränkning i AA:s möjligheter att erhålla isoleringsbrytande åtgärder, exempelvis genom samsittning. I AA:s fall fanns det, på grund av den brottslighet AA var misstänkt för, vid den aktuella tidpunkten dock ingen lämplig intagen för AA att kunna ha samsittning med.

Brister i tillgång till utomhusvistelse

Vid frukostutdelning tillfrågas de intagna om de önskar genomföra promenad (utomhusvistelse) under dagen. Utomhusvistelse genomförs därefter under dagen enligt den turordning som ansvarig kriminalvårdare upprättar. Av befintlig dokumentation framgår inget som tyder på att AA inte skulle genomfört utomhusvistelse enligt rutin. Det framkommer dock att AA vid två tillfällen, den 12 respektive den 17 maj 2020, brutit mot rådande ordningsregler under utomhusvistelsen genom att kommunicera med andra intagna, varför de två tillfällena avbröts i förtid. Detta har dock inte påverkat AA:s möjlighet till utomhusvistelse några andra dagar.

Bristande hantering av myndighetspost

Häktet Uppsala följer det regelverk och de rutiner som finns avseende myndighetspost, dvs. att myndighetspost lämnas ut till den intagne utan granskning om det inte framkommer något som tyder på att uppgifterna från avsändaren är oriktiga. Häktet har inte granskat myndighetspost till AA. Häktets klienthandläggare uppger att det kan ha dröjt någon dag innan AA erhöll det beslut från hovrätten som AA hänvisar till, men att detta inte ska ha hindrat rättsprocessen eftersom överklagandetiden inte hade passerat när han erhöll beslutet.

Redogörelse för i vilken omfattning och i vilka syften häktade personer som är intagna i häktet Uppsala placeras i arrestlokal

Häktet Uppsala bedriver både häktes- och arrestverksamheten i polishuset i Uppsala. Häktet och arresten ligger på samma våning och åtskiljs endast av en sluss. Vid t.ex. allvarliga ordningsstörningar eller omfattande skadegörelse på bostadsrum i häktet förekommer att vakthavande befäl beslutar att den intagne ska placeras i ett mindre utrustat bostadsrum så att ordningen och säkerheten kan upprätthållas. Eftersom det finns flera rum på arrestavdelningen som är

avskalade (s.k. LOB-rum), och därmed bedöms säkrare för att undvika eventuella skador på intagna och personal, används dessa om behov finns. Ett sådant rum skiljer sig inte nämnvärt från häktets observationsrum, vilket är aktuellt för dylika placeringar. En placering på arrestavdelningen är en tillfällig lösning tills den intagne kan placeras på annan mer lämplig plats, t.ex. förflyttas till annat häkte eller åter flyttas in på häktet.

Ibland förekommer även att intagna placeras på arrestavdelningen med anledning av beläggningsläget (platsbrist). I dessa fall används de rum på arrestavdelningen som är mer utrustade, och som företrädesvis syftar till att inhysa anhållna. De rummen skiljer sig från häktenas bostadsrum på så sätt att ljusinsläpp och lampa inte kan hanteras av den intagne, utan måste regleras utifrån. Rummen saknar även TV, medan radio finns. Det är endast intagna med restriktioner som placeras i dessa rum, helst de som inte får ha tillgång till nyhetsmedia. Placeringen är kortvarig. Om behov av placeringen kvarstår under flera dagar byter de intagna plats. Placering på arrestavdelningen sker uteslutande i direkt anslutning till hållen häktningförhandling. Någon omplacering av intagna som redan befinner sig på häktet förekommer inte.

Vad gäller arrestverksamheten i sig kan följande nämnas. Häktet bedriver arrestverksamheten efter överenskommelse med Polismyndigheten. Överenskommelsen innebär ett fullständigt övertagande av verksamheten. Själva lokalerna tillhör dock fortfarande Polismyndigheten.

Övrigt

Berörd befattningshavare har getts tillfälle att lämna synpunkter inför regionens yttrande samt har fått del av Kriminalvårdens yttrande.

Rättslig reglering

Av 1 kap. 4 § häkteslagen (2010:611), HäL, framgår att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

Av 1 kap. 6 § HäL framgår att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Av 2 kap. 5 § HäL framgår att en intagen ska ges möjlighet att dagtid vistas tillsammans med andra intagna (gemensamhet), om inte

1. den intagne är placerad i en annan förvaringslokal än i ett häkte och lokalförhållandena inte tillåter gemensamhet,
2. det av säkerhetsskäl är nödvändigt att hålla den intagne avskild från andra intagna, eller
3. det är nödvändigt för att genomföra en kroppsbesiktning.

Av 2 kap. 7 § HäL framgår att en intagen ska ges möjlighet att vistas utomhus minst en timme varje dag, om det inte finns synnerliga skäl mot det.

Av 3 kap. 6 § HäL framgår bl.a. att försändelser mellan en intagen och en svensk myndighet ska vidarebefordras utan granskning.

Av 3 kap. 8 § andra stycket HäL framgår bl.a. att en försändelse som avses i 6 § får endast granskas för att utreda vem avsändaren är.

Av 4 kap. 10 § HäL framgår att en intagen får beläggas med fängsel

1. vid förflyttning inom förvaringslokalen och vid transport eller annan vistelse utanför lokalen, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, eller

2. om han eller hon uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa.

En läkare ska så snart som möjligt undersöka en intagen som belagts med fängsel enligt första stycket 2.

Av 5 kap. 1 § första och andra stycket HäL framgår att en intagen som behöver hälso- och sjukvård ska undersökas av läkare. Läkare ska också tillkallas om en intagen begär det och det inte är uppenbart att en sådan undersökning inte behövs. En intagen som behöver hälso- och sjukvård ska vårdas enligt de anvisningar som ges av läkare. Om en intagen inte kan undersökas eller behandlas på ett lämpligt sätt i förvaringslokalen, ska den allmänna sjukvården anlitas. Om det behövs, ska den intagne föras över till sjukhus.

Av 24 kap. 2 § brottsbalken framgår bl.a. följande. Rymmer den som är intagen i kriminalvårdsanstalt eller som är häktad, anhållen eller annars berövad friheten eller sätter han eller hon sig med våld eller hot om våld till motvärn eller gör han eller hon på annat sätt motstånd mot någon som han eller hon står under uppsikt av, när denne ska hålla honom eller henne till ordningen, får det våld brukas som med hänsyn till omständigheterna är försvarligt för att rymningen ska hindras eller ordningen upprätthållas.

Av 24 kap. 22 § rättegångsbalken framgår bl.a. att den som är gripen, anhållen eller häktad ska tas i förvar. Den som häktas ska utan dröjsmål föras till häkte. Om det är av synnerlig vikt att den häktade, för utredning av det brott som föranlett häktningen eller något annat brott som han är misstänkt för, förvaras på en annan plats än som anges i första stycket, får rätten på åklagarens begäran förordna att den häktade tills vidare inte ska föras till häkte. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han förts till häkte, ska föras till en plats utom häktet för förhör eller annan åtgärd.

Av 1 kap. 17 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om häkte (KVFS 2011:2), FARK Häkte, framgår bl.a. följande. I en intagens bostadsrum ska det finnas stol, bord, skåp eller hylla, säng, bäddutrustning, spegel, anslagstavla, mugg, väckarklocka, radio, TV samt anordning som gör att den intagne själv kan reglera inflödet av dagsljus.

Första stycket gäller inte om annat följer av ett beslut om restriktioner, om det finns risk för att den intagne allvarligt skadar sig själv eller annan eller gör sig skyldig till skadegörelse, om det saknas ordinarie bostadsrum på grund av platsbrist eller när det finns behov av att göra tillfälliga omplaceringar i syfte att upprätthålla ordning och säkerhet. Så långt det är möjligt utifrån ordnings- och säkerhetsskäl ska bostadsrummet i dessa fall förses med sådant som enligt första stycket ska finnas i en intagens bostadsrum.

Av 3 kap. 15 § FARK Häkte framgår att en försändelse till eller från en intagen ska befordras samma dag som försändelsen kommer till häktet, om det är möjligt och försändelsen inte ska granskas eller hållas kvar.

Kriminalvårdens bedömning

Av utredningen har inte framkommit någonting som tyder på att Kriminalvårdens personal har agerat felaktigt vid vare sig händelsen med ”larmchefen” den 25 februari 2020 eller vid ingripandet mot AA den 31 mars 2020. Det har inte heller framkommit några brister avseende AA:s möjligheter till utomhusvistelse eller vid hanteringen av hans myndighetspost.

När det gäller frågan om huruvida ett beslut om avskildhet borde ha fattats med anledning av förflyttningen av AA den 31 mars 2020 gör Kriminalvården följande bedömning.

AA var belagd med restriktioner vid den aktuella tidpunkten. Av Kriminalvårdens handbok om gemensamhet och avskildhet i häkte (2018:13) framgår att om en intagen redan med stöd av restriktioner är ”avskild” från gemensamhet

med andra intagna är utgångspunkten att avskildhetsbeslut med stöd av häkteslagen inte ska fattas. Även om det finns skäl att avskilja en intagen med restriktioner på grund av säkerhetsskäl ska häktet alltså inte fatta beslut om avskildhet. För det fall häktet anser att ytterligare inskränkningar utöver meddelade restriktioner behövs ska häktet fatta beslut om avskildhet. Ett exempel är om den intagne av åklagare medges restriktionslättnader i form av samsittning, men häktet med hänsyn till säkerheten inte anser att det är lämpligt.

Av JO:s tidigare uttalande (JO 2018/19 s. 146) framgår att ett beslut av Kriminalvården som inte leder till någon faktisk skillnad i förhållande till de restriktioner för den häktade som åklagaren beslutat om bör undvikas. Däremot ansåg JO att Kriminalvården av säkerhetsskäl borde kunna fatta ett beslut som innebär ytterligare inskränkningar utöver de restriktioner som åklagaren meddelat. Ett exempel som lyftes fram var det som därefter fördes in i Kriminalvårdens handbok, se föregående stycke.

Av Kriminalvårdens utredning i ärendet har framkommit att förflyttningen av AA från dennes bostadsrum till arresten inte innebär någon inskränkning i AA:s möjligheter att erhålla isoleringsbrytande åtgärder, exempelvis i form av samsittning. Förflyttningen innebär således inte någon faktisk skillnad i förhållande till de restriktioner som åklagaren redan hade beslutat om. När det gäller att AA placerades i ett mindre utrustat rum är det Kriminalvårdens bedömning att situationen faller inom undantaget i 1 kap. 17 § andra stycket FARK Häkte om när utrustningen i bostadsrum får frångås. Daganteckning härom gjordes i enlighet med gällande rutin.

När det gäller häktets placering av intagna i arrestlokal gör Kriminalvården följande bedömning.

Domstol får på grund av utredningsskäl fatta beslut om att en häktad ska föras till annan plats än häkte. Kriminalvården kan således inte besluta att en häktad ska föras någon annanstans än till häkte. Den aktuella hanteringen vid fall av platsbrist på häktet har således varit felaktig. Av utredningen har framkommit att de arrestplatser som tagits i anspråk har en standard som till viss del avviker från bostadsrummen på häktet. De placeringar som skett har varit kortvariga och har uteslutande avsett intagna som haft beslut om restriktioner och som inte redan befunnit sig på häktet. Det pågår arbete på det aktuella häktet med att utöka häktesverksamheten till arrestlokalerna. Om så sker kommer arrestlokalerna att utrustas enligt den standard som gäller bostadsrum på häkte.

AA kommenterade remissvaret och anförde bl.a. följande. Det stämmer inte att häktet inte kände till att han var sjuk och hade problem med andningen vid händelsen den 31 mars 2020. Av hans journal framgår att han under natten påkallade personalens uppmärksamhet med anledning av att han kände sig febrig och att de kontrollerade hans kroppstemperatur. Vidare anges att en läkare bedömt honom som misstänkt smittsam till dess att han varit symptomfri under 48 timmar och att vakthavande befäl informerades om detta. AA bifogade utdrag ur sin patientjournal.

Bedömning

AA har framfört flera klagomål om hur han behandlats i häktet Uppsala. Som framgått har jag begränsat min granskning till vissa frågor. Dessa kommer jag att behandla i skilda avsnitt.

Kriminalvården har i allt väsentligt beskrivit den rättsliga reglering som är relevant i ärendet. Jag hänvisar till redogörelsen och återkommer till ytterligare rättsliga utgångspunkter nedan.

Förflyttningen av AA till en mindre utrustad cell

När det gäller händelsen den 31 mars 2020 har AA och Kriminalvården lämnat olika uppgifter om både AA:s uppträdande och häktespersonalens agerande. Det framstår inte som meningsfullt att fortsätta utredningen om den saken. Jag får konstatera att det inte finns stöd för att kritisera personalens bemötande eller behandling av AA vid ingripandet.

Det är dock klarlagt att AA då vistades i häktet och att han flyttades därifrån till en mindre utrustad cell i arresten. Den placeringen varade fram till den 2 april 2020.

Enligt Kriminalvårdens remissvar var AA vid den aktuella tidpunkten ålagd restriktioner som innebar att han inte fick vistas i gemensamhet. Förflyttningen ska inte ha inneburit några faktiska skillnader i förhållande till restriktionerna. Häktet fattade därför inte något beslut om placering i avskildhet i samband med att AA fördes till arresten och fick en cell med begränsad utrustning. Som framgått av redogörelsen i yttrandet kan utrustningen i en cell begränsas i enlighet med en särskild bestämmelse i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:2) om häkte, FARK Häkte. Det är fallet om det t.ex. finns risk för att den intagne allvarligt skadar sig själv eller gör sig skyldig till skadegörelse eller när det finns behov av att göra tillfälliga omplaceringar i syfte att upprätthålla ordning och säkerhet (se 1 kap. 17 § FARK Häkte, se också förordningen [2014:1108] om utformningen av häkten och polisarrester).

JO har i tidigare beslut framhållit att de omständigheter som ligger till grund för en placering av en intagen i ett rum med begränsad utrustning bör dokumenteras i den intagnes journal (se bl.a. mitt beslut den 6 november 2020, dnr 5755-2019, och JO:s beslut den 13 augusti 2018, dnr 5225-2015). Vidare har JO uttalat att det givetvis är önskvärt att intagna i avskildhet inte placeras i rum med lägre standard än som kan motiveras av säkerhetsskäl (se t.ex. JO:s beslut den 21 maj 2008, dnr 2574-2007). Om en intagen flyttas till ett bostadsrum med begränsad utrustning, och förflyttningen dessutom innebär en begränsning av hans eller hennes möjlighet till gemensamhet med andra intagna, ska även ett beslut om avskildhet fattas (se det nyss nämnda beslutet den 13 augusti 2018).

Frågan om och i så fall när Kriminalvården ska fatta ett beslut om avskildhet för en häktad som är påförd gemensamhetsrestriktioner har tidigare varit föremål för JO:s bedömning. Som myndigheten har redogjort för i sitt remissvar uttalade dåvarande chefsJO Elisabeth Rynning i ett beslut som sin mening att utgångspunkten är att Kriminalvården ska bedöma om de restriktioner som åklagaren har meddelat är tillräckliga för att upprätthålla säkerheten. Hon ansåg emellertid att ett beslut av Kriminalvården som inte leder till någon faktisk skillnad i förhållande till de restriktioner för den häktade som åklagaren har beslutat om bör undvikas men att myndigheten av säkerhetsskäl bör kunna fatta ett beslut som innebär ytterligare inskränkningar utöver åklagarens redan meddelade restriktioner (se JO 2018/19 s. 146).

Jag kan för egen del se att detta ställningstagande inte är helt oproblematiskt och kan få skäl att återkomma till den frågan. Med det sagt finner jag mot bakgrund av vad som upplysts om AA:s agerande under vistelsen i häktet inte anledning att göra några uttalanden om att han placerades i en mindre utrustad cell. Häktet har dokumenterat åtgärden och anledningen i hans journal.

Placering av häktade i arrestceller

Som nämnts var den cell som AA placerades i en arrestcell.

Enligt remissvaret ansvarar Kriminalvården för driften av arrestverksamheten i Uppsala efter överenskommelse med Polismyndigheten. Denna typ av arrangemang, som medför att häktade intagna kan komma att placeras i arrestceller, har jag uppmärksammat tidigare (se inspektionsprotokoll i JO:s dnr 6684-2021 och O 34-2021).

Kriminalvården har uppgett att det vid häktet Uppsala förekommer att intagna placeras på arrestavdelningen på grund av beläggningsläget, men att det i så fall har rört sig om intagna som inte redan vistats i häktet. Det har däremot också framgått att arrestens s.k. LOB-celler används av häktet vid behov, exempelvis vid allvarliga ordningsstörningar och vid omfattande skadegörelse av häktets celler. Det var fallet när AA fördes dit den 31 mars 2020. Kriminalvården har vidare förklarat att det pågår ett arbete med att utöka häktesverksamheten till arrestlokalerna och att utrymmena då kommer att utrustas enligt den standard som gäller för bostadsrum i häkte.

Till saken hör dock att arrester och häkten är avsedda för olika typer av frihetsberövade. Det saknas visserligen en definition av vad som är en arrest respektive ett häkte, men lagstiftaren har utgått från att det finns en skillnad mellan dessa båda typer av förvaringslokaler för frihetsberövade. Som exempel kan nämnas att en person som blivit häktad utan dröjsmål ska föras till ett häkte. Om det är av synnerlig vikt att den häktade, för utredning av det brott som föranlett häktningen eller något annat brott som han eller hon är misstänkt för, förvaras på en annan plats än i häkte, får rätten på åklagarens begäran förordna att den häktade tills vidare inte ska föras till häkte. Rätten eller åklagaren får även besluta att den häktade, sedan han eller hon förts till häkte, ska föras till en plats utom häktet för förhör eller annan åtgärd. Detta framgår av bestämmelsen i 24 kap. 22 § rättegångsbalken. Det får anses självklart att en sådan ”annan plats” är t.ex. en polisarrest.

Vidare kan nämnas att det i 9 § strafftidslagen (2018:1251) anges att en dömd som ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff får i anslutning till det tas in i häkte under vissa förutsättningar. Den dömda får i dessa fall också tillfälligt tas in i polisarrest. Är den dömda under 18 år – dvs. ett barn i juridisk mening – får han eller hon tas in i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt. Liknande bestämmelser gäller vid omplacering av den som är intagen i anstalt, se 2 kap. 4 a § fängelselagen (2010:610).

Som ytterligare belysning av den skillnad som lagstiftaren gör på arrester och häkten kan följande uppmärksammas. Ett barn som är gripen eller anhållen får i enlighet med regeln i 6 a § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare endast hållas i förvar i en polisarrest om det är absolut nödvändigt. Lagstiftaren har som skäl för detta pekat på att miljön där ofta är stökig och högljudd med människor som är påverkade av alkohol och droger. Och förutom möjlighet till vistelse på en rastgård finns det i en arrest sällan tillfällen till mänsklig kontakt. Av den anledningen har t.ex. ett rum i ett häkte ansetts som en klart lämpligare placering för ett barn än en polisarrest (prop. 2019/20:129 s. 46 f.). JO har tidigare uttalat att arrester är utformade för frihetsberövanden som är begränsade i tiden och pågår som mest i tre till fyra dygn (se JO 2019/20 s. 203).

I inspektionsprotokollet i JO:s ärende med dnr O 34-2021 uppmärksammades att Kriminalvården, som i det nu aktuella fallet, på vissa ställen höjer standarden på arrestceller för att kunna placera häktade där. Med anledning av det uttalade jag bl.a. följande:

Jag vill därför framhålla att det inte bara är standarden på cellen som är avgörande för bedömningen att det är olämpligt att placera en häktad i en arrest. Om cellen finns i en lokal där det placeras andra kategorier av frihetsberövade, t.ex. omhändertagna för berusning, riskerar den häktade att befinna sig i en miljö där det även vistas stökiga och drogpåverkade personer (jfr nyss nämnda proposition). Det är en miljö som inte passar för längre frihetsberövanden och det är en uppfattning som enligt min mening återspeglas i utformningen av 24 kap. 22 § rättegångsbalken.

För att kunna förverkliga lagstiftarens intention – och för att frihetsberövade inte placeras i miljöer som bedömts olämpliga – är det viktigt att skillnaden mellan arrester och häkten upprätthålls i praktiken. Det är som regel inte något problem om det är olika myndigheter som ansvarar för driften av arrester respektive häkten. Däremot finns det en påtaglig fara att denna gräns suddas ut i de fall där Kriminalvården även ansvarar för arrestverksamheter.

Precis som Kriminalvården har redogjort för i remissvaret innebär regleringen i 24 kap. 22 § rättegångsbalken att ett beslut om att en häktad ska vara placerad i en arrest bara kan fattas med hänsyn till utredningsskäl, och det av rätten på åklagarens begäran. Den ordning som har tillämpats vid häktet Uppsala i detta avseende har alltså inte haft stöd i lag, vilket i sig är anmärkningsvärt. Platsbrist utgör inte någon rättslig grund för att ha kvar en nyligen häktad person i polisarrest (se mitt beslut JO 2021/22 s. 261, se även Hovrätten för Västra Sveriges beslut den 11 juni 2020, mål nr Ö 3453-20). Detsamma gäller för intagna som redan vistas i häkte och som därefter förs till en arrest.

Som framgått har inte heller cellens standard någon avgörande betydelse i detta sammanhang. Även om en arrestcell utrustas enligt vad som gäller i häkte är cellen – de facto – en arrestcell, vilket innebär att regeln i 24 kap. 22 § rättegångsbalken blir tillämplig.

Jag har tidigare uppmärksammat regeringen på den problematik som nu har beskrivits (se inspektionsprotokollet i dnr O 34-2021). Omständigheterna i nu

aktuellt ärende är ytterligare en illustration av denna allvarliga situation och utredningen tyder på att bestämmelsen i rättegångsbalken återkommande sätts ur spel. Jag skickar därför en kopia av detta beslut till regeringen för kännedom.

Övriga frågor

Kriminalvården har bemött AA:s övriga klagomål om våld och kränkande behandling från larmchefen samt brister i tillgången till utomhusvistelse och hantering av försändelser. Här står alltså uppgift mot uppgift och jag bedömer att ytterligare utredning inte skulle leda till något annat resultat. Det som har kommit fram ger inte anledning till någon kritik från min sida.

Jag vill också anmärka att det framgår av AA:s journal att han inte fick tillgång till sin andningsmaskin i samband med att han flyttades till arrestcellen. Som jag förstår utredningen grundades detta på en säkerhetsbedömning, men även lokalens utformning ska ha haft betydelse. Av dokumentationen kan dock utläsas att häktet samrådde med sjukvården i frågan. Kriminalvården har vidare motsagt att AA skulle ha haft problem med andningen vid tillfället och förklarat att sjukvården hade kontaktats om så hade varit fallet. Jag finner mot bakgrund av omständigheterna inte skäl att uttala mig heller i denna del.

Ärendet avslutas.